

MARTIN HEIDEGGER:

Rozvrh fenomenologickej interpretácie Aristotela

Podľa znovunájdenej autorovho exempláru preložil Ivan Chvatík Praha: OIKOYMENH 2008, 95 s.

V starostlivom preklade Ivana Chvatíka vychádza v novom vydaní preslávnený, pôvodne stratený Heideggerov raný spis známy ako *Správa pre Natorpa* alebo aj *Fenomenologické interpretácie k Aristotelovi* (orig. *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles*). Oproti pôvodnému vydaniu prekladu tohto spisu v českom *Filosofickom časopise* (44, 1996, č. 1, s. 9 – 40), ktorý obsahoval tiež Gadamerovu esej („Heideggerův ‚teologický spis‘ z mládí“, s. 3 – 8; v novom vydaní s. 64 – 71; preložil Jiří Pešek) a doslov vydavateľa Hansa-Ulricha Lessinga, ktorý tento znovunájdenný spis pripravil na vydanie pre *Dilthey-Jahrbuch* v roku 1989 (s. 40 – 44; v novom vydaní s. 72 – 78), obsahuje nové vydanie krátky Heideggerov úvod (s. 7 – 8), ktorý Heidegger doplnil pravdepodobne až po odovzdaní textu a našiel sa až na začiatku 90. rokov v jeho pozostalosti, a tiež doslov k 2. vydaniu (vydavateľstva Reclam z roku 2003) od Güntera Neumanna, ktorý nové vydanie pripravil (s. 79 – 92; preložil Martin Ritter), a konečne aj krátky doslov Ivana Chvatíka k 2. českému vydaniu (s. 93). Samotné jadro textu (*Nástin hermeneutickej situácie*, s. 9 – 37 v novom vydaní, a rozvrh interpretácie Aristotelovej *Etiky Nikomachovej VI, Metafyziky I, 1 – 2 a Fyziky I – V*, s. 38 – 63) je doplnené Heideggerovými vlastnými poznámkami k textu, ktoré sa našli v jeho rukopise. Čitateľ tak dostáva do rúk konečnú a kompletnú verziu tohto slávneho spisu.

Heidegger tento text spísal v priebehu troch týždňov v roku 1922 na požiadanie Paula Natorpa a Georga Mischa, ktorí si u Husserla zisťovali prednáškovú činnosť a chystané publikácie jeho asistenta Heideggera, ktorý u neho vo Freiburgu pôsobil. Išlo o obsadenie filosofických¹ extraordinariátov v Göttingene resp. v Marburgu, kde mali o Heideggera záujem, avšak Heidegger od roku 1916 nič nepublikoval, čo predstavovalo, pokiaľ išlo o obsadenie profesorského miesta, problém a tento text mal prezentovať jeho napredujúcu prácu. S podrobným príbehom, ako aj s osudmi jednotlivých rukopisov nás zoznamujú doslovy. My len pripomeňme, že tento spis je vzácnym ohnivkom vo vývoji Heideggerovho myslenia a predstavuje unikátny vhľad do jeho myšlienkového vývoja, ktoré vrcholí dielom *Bytie a čas* z roku 1927.

V prvom pláne textu ide, samozrejme, o interpretáciu Aristotela pre Heideggerom chystanú publikáciu (ktorú však napokon nerealizoval). Podľa vyjadrenia H.-G. Gadamera tento „programový rukopis“ prichádza „se zcela zásadní kritikou, která je naměřena proti konvenčnímu a zdánlivě historicky objektivnímu osvojení Aristotela na základě novoscholastické tradice“ (s. 66). Na pozadí interpretácie kľúčových aristotelovských pojmov ako *sofia* (nahliadajúce rozumenie), *fronésis* (starostlivý praktický ohľad) a ďalších sleduje svoj zámer: vypracovať fenomenologickú filosofickú antropológiu na jej ontologickom základe. Heidegger odhliada od vlastnej „etickej“ problematiky a nejde ani o „učenie o prírode“, (napr. pri interpretácii *Fyziky*) ale o „logiku“ (t. j. o kategoriálnu

¹ Dôvody neštandardného prepisovania gréckeho slova *filosofia* s grafémou „s“ vysvetľuje diskusia, ktorá prebehla v časopise *Filozofia* (roč. 55, 2000, č. 5, 8; roč. 56, 2001, č. 1, 3).

pojmovú artikuláciu) toho regiónu bytia, ktoré je filosofickým bádáním primárne skúmané, t. j. bytia faktického života (konštituujujúceho tak ontologickú problematiku). Heideggerov prístup k Aristotelovi je dvojaký. Na jednej strane sú Aristotelove analýzy pohnutosti života podľa Heideggera doteraz neprekonané, pričom sa neobáva predvídať Aristotela ako „fenomenológa“ svojho druhu, z čoho pramení radikálna novosť Heideggerovho výkladu, kde sú predznamenané neskoršie slávne Heideggerove výklady pojmov *alétheia*, *nús*, *dynamis* či *energeia*, ako aj inovovanie a obohacovanie základných fenomenologických konceptov.² Hoci mnohí vidia Heideggerovo čítanie Aristotela (ako aj iných Grékov) ako násilné, nie je to tak, že by ho Heidegger „prekladal“ do nejakých vopred vytvorených konceptov (fenomenologickej) „školy“. Naopak, niet pochýb o tom, že pre Heideggera je fenomenológia menom pre „filosofické bádání samo“ (s. 28) a že toto bádání je „genuinním explicitným výkonom tendence k výkladu, ktorou se vyznačujú základní pohnutosti života, v nichž jde životu o život sám a o jeho bytí“ (s. 25). Aristoteles je „fenomenológ“ v tom zmysle a iba v tom rozsahu, v ktorom vystihuje základné kategoriálne určenia fakticity ľudskej existencie alebo – ako by mohol povedať Heidegger – pokiaľ jeho „sebvýklad života“, t. j. výklad života ním samým ako „faktické pohnutosti starání“ (s. 52), dosahuje dostatočnú pôvodnosť a hĺbku náhľadu, v ktorom „svět našeho okolí je brán jako plně zakoušený a viděn jako to, co se spoluúčastní“ (s. 63). Na druhej strane ani Aristoteles pre Heideggera nedovršuje svoj jedinečný vhl'ad, pretože tento *určitý* zmysel bytia, pochádzajúci z pôvodne daného sveta nášho okolia (*Umwelt*), bol v ontologickom výklade fixovaný, čím – od Aristotela cez stredoveké ontológie až po novoveké koncepty „skutočnosti“ a „prírody“, „reálneho“ a „ideálneho“ – stráca svoju fenomenálnu pôdu. Heideggerov pokus spočíva v návrate nie k dejinnej autorite, ktorej štúdium má obohatiť naše poznanie, ale k opätovnému vyzdvihnutiu problematiky bytia života, fakticity existencie ako zmyslu filosofického bádania.

Cítíme, že sa otvára druhý plán problematiky, ktorá je však – prinajmenšom z hľadiska dejín jej pôsobenia – azda dôležitejšia a týka sa možnosti filosofickej interpretácie a bádania vôbec, obsiahnutá v slávnej úvodnej stati *Nástin hermeneutické situace* (s. 9 – 37), ktorej význam pre filozofiu 20. storočia možno len ťažko preceniť (mala napr. určujúci vplyv na Gadamera). Ako sme už naznačili, podľa Heideggera je predmetom filosofického bádania „ľudská existencie jako to, čeho se toto bádání dotazuje na jeho charakter bytí“ (s. 11). Vždy platí, že sa pohybujeme už v nejakom tradovanom výklade, v ktorom bol *určitý* zmysel bytia fixovaný a odovzdávaný. Preto je možné, že je výklad života „veden základními pojmy, způsoby tázání a výkladovými tendencemi, které pocházejí ze zkušenosti, jaké my dnes o předmětech již dávno nemáme“ (s. 30). Konkrétny spôsob bytia života treba vždy znovu vydobýjať, a to v regióne fakticity a jej základných konštituentov (starosť, upadanie, spôsob, akým máme smrť, možnosť autenticity). Preto už tu uvádza Heidegger do hry myšlienku deštrukcie ako „odbúracieho spätného postupu“. Dedené antické ani stredoveké koncepty nezodpovedajú skúsenosti života, ktorá je *naša*. Vo výklade Aristotela sa nehľadá výklad ani „teória“ sveta, ale istá skúsenosť života.

² Zvlášť ideu intencionality, ktorá pre Husserla znamenala primárne vzťahnosť vedomia k zodpovedajúcim predmetom, reinterpretuje Heidegger ako *pohnutosť* (*Bewegtheit*) v bytí života, t. j. ako základnú ontologickú štruktúru faktickej existencie, ktorá sa časi *starajúcom sa zaobchádzaní* (*der sorgende Umgang*) a je zameraná na príslušný svet, ktorý jej patrí (s. 14 – 15; por. ďalej s. 27). Môžeme tu tiež vidieť anticipáciu neskoršej existenciálnej analýzy starostí (*Sorge*) z *Bytia a času*.

Problémom nie je to, že sme súčasťou tradovaného výkladu, ale to, ako v tejto tradícii stojíme (s. 31), ako aj otázka, či výklad života, na základe ktorého chápeme náš vlastný svet (lebo svet je vyložený práve tak, ako je vyložený sám život (s. 17)), je, alebo nie je situáciou našej prítomnosti. V prvom rade si musíme uvedomiť, že konštitutívnym momentom našej prítomnosti je historické vedomie (*das historische Bewußtsein*) a že zápas, ktorý sa vedie, je zápasom o osvojenie si vlastnej prítomnosti.

To však radikálne inovuje možnosť a nárok filozofickej práce (interpretácie). Interpretácia, ktorá sa snaží o bezpredpokladovosť či „objektívny výklad“ sa míňa s vlastným predmetom skúmania, ak si myslí, že nevedomosť, pokiaľ ide o to, čo sa vlastne deje, keď interpretujem, je vyradenie celej subjektivity (s. 9 – 10). Je to naopak: „Situácie výkladu, jakožto rozumějícího osvojování si něčeho minulého, je vždy situací živé přítomnosti“ (s. 10). Interpretáčny zreteľ je podmienkou historického bádania, preto skôr, ako pristúpim k vzdialenému textu (ako Heidegger k Aristotelovi), musím si urobiť jasno o vlastnej hermeneutickej situácii. *Rozvrh fenomenologickej interpretácie Aristotela je teda v skutočnosti pokusom o rekonštitúciu základnej skúsenosti života čo do spôsobu jej bytia vo výkone interpretácie, ktorá nie je ničím iným ako práve spôsobom bytia života ako pohnutosti v jeho [sebavýklade].*

Ak Hannah Arendtová na margo pôsobenia raného Heideggera konštatovala, že sa hovorilo o „tajnom kráľovi filozofie“, dostávame dnes do rúk text, ktorý tento dojem iba potvrdzuje. Po viac ako osemdesiatich rokoch je Heideggerov tézovitý, fragmentárny, ťažko prístupný náčrt stále živý a inšpiratívny. Rektorské roky boli ďaleko a Heidegger urobil vo filozofii prielom, z ktorého čerpal celý život. Oproti uzavretej a rigoróznej stavbe *Bytia a času* je akási „otvorenosť“ a necelistvosť tohto spisu skôr výhodou, ktorá nás môže inšpirovať k domýšľaniu tejto problematiky vlastnými cestami, teda vychádzajúc zo situácie našej vlastnej prítomnosti.³

Miloš Kriššák

Mgr. Miloš Kriššák
Inštitút filozofie a etiky FF PU
17. novembra 1
080 78 Prešov
SR
e-mail: krissak@unipo.sk

³ Heideggerove zachované prednášky z tejto doby týkajúce sa hermeneutiky fakticity vyšli ako M. Heidegger: *Ontologie (Hermeneutik der Faktizität)*. In: *Gesamtausgabe*, Bd. 63. Frankfurt a. M.: Vittorio Klostermann 1988. Prednášky o Aristotelovi: M. Heidegger: *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles*. In: *Gesamtausgabe*, Bd. 61. Frankfurt a. M., Vittorio Klostermann 1994 (a ako zv. 62, ktorý je v edičnej príprave). K vývoju myslenia raného Heideggera pozri T. Kisiel: *The Genesis of Heidegger's Being and Time*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press 1995.